

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Στοιχεία της οργάνωσης	σελ. 2
Κατάλογος συμμετεχόντων	σελ. 3
Πρόγραμμα	σελ. 4
Περιλήψεις ανακοινώσεων	
Μαριάννα Καλαϊτζιδάκη	σελ. 6
Λευτέρης Ζούρος	σελ. 7
Θανάσης Τζαβάρας	σελ. 8
Κώστας Γκούνης	σελ. 9
Γιώργος Νικολακάκης	σελ. 10
Αντώνης Γεωργούλας	σελ. 11
Μανόλης Δαφέρμος	σελ. 12
Παντελεήμων Εκκεκάκης	σελ. 13
Γιάννης Κουγιουμουτζάκης	σελ. 14
Γεώργιος Γιαννάκης	σελ. 15
Ιάνθη-Μαρία Τσιμπλή	σελ. 16
Βίνα Τσακάλη	σελ. 17
Αλέξης Καλοκαιρινός	σελ. 18
Ελένη Τζαβάρα	σελ. 19
Μανόλης Κωνσταντόπουλος	σελ. 20
Μαρίνα Κουσουρή	σελ. 21
Ιορδάνης Ψημμένος	σελ. 22
Ηλίας Κουρκούτας	σελ. 23
Θανάσης Αλεξίου	σελ. 24

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Επιστημονική επιτροπή

Αντώνης Γεωργούλας
Μανόλης Δαφέρμος
Αλέξης Καλοκαιρινός
Μανόλης Κωνσταντόπουλος

Οργανωτική ομάδα

Μαρία Γλύπτη
Ελένη Καμπανού
Θανάσης Καραπούλιος
Νικόλας Μαρκίδης
Ελένη Ψαρουδάκη

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ

Μαριάννα Καλαϊτζιδάκη

Λευτέρης Ζούρος

Θανάσης Τζαβάρας

Κώστας Γκούνης

Γιώργος Νικολακάκης

Αντώνης Γεωργούλας

Θανάσης Αλεξίου

Μανόλης Δαφέρμος.

Παντελεήμων Εκκεκάκης

Γιάννης Κουγιουμουτζάκης

Γεώργιος Γιαννάκης

Ιάνθη-Μαρία Τσιμπλή

Βίνα Τσακάλη

Αλέξης Καλοκαιρινός

Ελένη Τζαβάρα

Μανόλης Κωνσταντόπουλος

Μαρίνα Κουσουρή

Ιορδάνης Ψημμένος

Ηλίας Κουρκούτας

Μαρία Βενιέρη

Πρόγραμμα

Παρασκευή		
17.00-17.30	Προσέλευση, εγγραφές	
17.30-17.45	Χαιρετισμοί	
	Εναρκτήρια ομιλία	
17.45-18.05	1. Μ. Καλαϊτζιδάκη	1. Η ζωή και το έργο του Δαρβίνου
	1 ^η Συνεδρία	
18.05-18.30	2. Λ. Ζούρος	2. Πέντε και ένα είδη μάθησης και το πέρασμα από τη βιολογική στην πολιτισμική εξέλιξη. 3. Μια αφελής ερώτηση: «Κληρονομούνται τα επίκτητα χαρακτηριστικά;»
18.30-18.55	3. Θ. Τζαβάρας	
18.55-19.15	Συζήτηση	
Καφές		
	2 ^η Συνεδρία	
19.45-20.10	4. Κ. Γκούνης	4. Εξέλιξη και γοητεία: Μια ανθρωπολογική εκτίμηση σε σχέση με την σεξουαλική επιλογή. 5. Ο Δαρβίνος και η λογοτεχνία 6. Οι ανθρωπολογικές προϋποθέσεις των θεωριών κοινωνικής εξέλιξης
20.05-20.30	5. Γ. Νικολακάκης	
20.30-20.55	6. Α. Γεωργούλας	
20.55-21.10	Συζήτηση	
Δείπνο		
Σάββατο	3. Συνεδρία	
10.00-10.25	7. Μ. Δαφέρμος	7. Ο F. Galton και η εισαγωγή του δαρβινισμού στην ψυχολογία 8. Εξελικτικές θεωρίες συναισθημάτων 9. Από το μοίρασμα των γονιδίων στο μοίρασμα του νοήματος
10.25-10.50	8. Π. Εκκεκάκης	
11.50-11.15	9. Γ. Κουγιουμουτζάκης	
11.15-11.40	Συζήτηση	
Καφές		

	4 ^η Συνεδρία	
12.00-12.25	10. Γ. Γιαννάκης	10. Γλωσσική αλλαγή και θεωρία εξέλιξης
12.25-12.50	11. Ι. Μ. Τσιμπλή	11. Το 'μη-επικοινωνιακό' σύστημα της ανθρώπινης γλώσσας
12.50-13.15	12. Β. Τσακάλη	12. Η σχέση της 'κρίσιμης περιόδου' και του βιολογικού χαρακτήρα της γλώσσας
13.15-12.45	13. Α. Καλοκαιρινός	13. Όρια του νατουραλισμού: Η βιογλωσσολογία απέναντι στο νόημα
12.45-13.00	Συζήτηση	
	5 ^η Συνεδρία	
17.00-17.25	14. Ε. Τζαβάρα	14. Εξέλιξη και ανάπτυξη στον Φρόντ
17.25-17.50	15. Μ. Κωνσταντόπουλος	15. Η ψυχανάλυση ως αυθεντικό κεφάλαιο του μετα-δαρβινισμού και ταυτόχρονα πράξη ρήξης από αυτόν
17.50-18.15	16. Μ. Κουσουρή	16. Το αίνιγμα των καταβολών του ανθρώπου: Από τη φύση στον πολιτισμό
18.05-18.30	Συζήτηση	
Καφές		
	6 ^η Συνεδρία	
19.30-19.55	17. Ι. Ψημμένος	17. Μεταναστευτική εργασία και το πρόταγμα της εξέλιξης-προόδου
19.55-20.20	18. Η. Κουρκούτας	18. Ιατρικό vs κοινωνικό μοντέλο των παρεκκλίσεων-διαταραχών
20.20-20.45	19. Θ. Αλεξίου	19. Κοινωνικός (νέο)δαρβινισμός και εκπαίδευση
20.45-21.00	Συζήτηση	
Δείπνο		
Κυριακή	Στρογγυλά τραπέζια	
10.00-	1. Νατουραλισμός και κατασκευασιοκρατία 2. Νατουραλισμός και κανονιστικότητα	
Μπουφές		

Η ζωή και το έργο του Κάρολου Δαρβίνου

Μαριάννα Καλαϊτζιδάκη

Επίκουρη καθηγήτρια Βιολογίας

Ο Κάρολος Δαρβίνος γεννήθηκε το 1809 στην Αγγλία από πλούσια οικογένεια. Ο πατέρας του ήταν επιτυχημένος γιατρός και η μητέρα του από την οικογένεια κατασκευαστών πορσελάνης Wedgwood. Άρχισε να σπουδάζει Ιατρική, την εγκατέλειψε και τελικά σπούδασε στο Cambridge για να γίνει κληρικός, όλα καθ' υπόδειξη του πατέρα του. Σε ηλικία 22 ετών συμμετείχε σε ένα πενταετές ταξίδι με το πλοίο Beagle που έκανε το γύρο του κόσμου για να χαρτογραφήσει τις ακτές της Νότιας Αμερικής. Το ταξίδι αυτό ήταν καθοριστικό για την μετέπειτα θεωρία του. Όταν επέστρεψε στην Αγγλία αποφάσισε ότι θα γίνει γεωλόγος και μελετητής της φύσης. Εξάλλου δεν χρειαζόταν να δουλέψει για να ζήσει. Παντρεύτηκε την πρώτη του εξαδέλφη, Emma Wedgwood και απέκτησαν δέκα παιδιά από τα οποία τρία πέθαναν σε νεαρή ηλικία. Υπήρξε στοργικός πατέρας και περνούσε χρόνο με τα παιδιά του. Όμως ήταν πολύ σχολαστικός με το καθημερινό του πρόγραμμα εργασίας που περιελάμβανε πειράματα με φυτά, περιπάτους στη φύση, διάβασμα επιστημονικών έργων, αλληλογραφία και χρόνο με την οικογένεια. Διατηρούσε αλληλογραφία με 2000 ανθρώπους από τη Βρετανία και το εξωτερικό.

Υπήρξε πολυγραφότατος. Εκτός από τα έργα του «Για την προέλευση των ειδών μεσω της φυσικής επιλογής» (α' εκδοση 1859) και «Καταγωγή του ανθρώπου» (1871) έγραψε «Για την έκφραση των συναισθημάτων στον άνθρωπο και στα ζώα» (1872) καθώς και πλήθος μονογραφιών για τις ορχιδέες, τα εντομοφάγα φυτά, τα θυσανόποδα καθώς και γεωλογικά θέματα όπως τους κοραλλιογενείς υφάλους. Επι δεκαετίες υπέφερε από μια μυστηριώδη ασθένεια που του προκαλούσε εξάψεις, ρίγη, εμετούς. Πέθανε το 1882 και θάφτηκε στο Αβαείο του Westminster στο Λονδίνο.

Πέντε και ένα είδη μάθησης και το πέρασμα από τη βιολογική στην πολιτισμική εξέλιξη

Λευτέρης Ζούρος
Ομότιμος Καθηγητής Παν/μιου Κρήτης

Η εξέλιξη αντιμετωπίζεται ως πληροφορία που ρέει στον χρόνο μέσω της αναπαραγωγής, τροποποιείται μέσω της μεταλλαγής, και η σχετική αντιπροσώπευση των διαφόρων μορφών της σε ένα πληθυσμό μεταβάλλεται μέσω της επιλογής (τα τρία «-γη»). Η διαδικασία μέσω της οποίας οι φορείς της πληροφορίας, για τον σκοπό μας τα άτομα, αποκτούν την πληροφορία (η μάθηση) μπορεί να διακριθεί σε φυλογενετική, αυτή που οφείλεται στην ιστορία του ατόμου (το νήπιο γνωρίζει να θηλάζει) και οντογενετική, αυτή που το άτομο αποκτά κατά την διάρκεια της ζωής του (το παιδί μαθαίνει να μιλά). Σε μια άλλη διάσταση, η πληροφορία μπορεί να είναι βιολογική (μεταφέρεται μέσω γονιδίων) ή πολιτισμική (μεταφέρεται μέσω «μιμίδων»). Άρα μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερα είδη γνώσης/μάθησης (φυλογενετική-βιολογική, κ.ο.κ). Σε μια τρίτη διάσταση, η μάθηση θα αντιμετωπιστεί ως «προσαρμογή» και θα αναφερθούν πέντε αντιπροσωπευτικά παραδείγματα που δείχνουν πώς στην εξέλιξη της ζωής δημιουργείται ένα φυλογενετικό- οντογενετικό- βιολογικό-κοινωνικό συνεχές που οδηγεί στην πολιτισμική εξέλιξη. Πιο συγκεκριμένα, η προσαρμογή θα αντιμετωπιστεί σαν η «λύση» της συνάρτησης $\Pi = \sigma (T, Z)$, όπου $\sigma =$ εξαρτάται από, $T =$ το μέσο χρονικό μήκος του εξωτερικού παράγοντα στο οποίο εκτίθεται το άτομο και Z το μέσο χρονικό μήκος της ζωής του ατόμου. Θα δειχθεί ότι αν $T \gg Z$ η προσφορότερη λύση είναι φυλογενετική-βιολογική, ενώ αν $T \ll Z$ η προσφορότερη λύση είναι οντογενετική-πολιτισμική, με όλα τα ενδιάμεσα είδη όταν η σχέση T, Z παίρνει ενδιάμεσες τιμές. Θα αναφερθούν οι παραλληλότητες και οι διαφορές μεταξύ βιολογικής και πολιτισμικής εξέλιξης και θα τονιστεί ότι αποτελούν ένα συνεχές και ένα αμάλγαμα που κάθε απόπειρα αποσύνθεσης του εις τα εξ'ων συνετέθη είναι καταδικασμένη σε αποτυχία.

***Μια αφελής ερώτηση: «Κληρονομούνται τα επίκτητα
χαρακτηριστικά;»***

Θανάσης Τζαβάρας

Όσο και αν πράγματι, στις αρχές του 21ου αιώνα, η ερώτηση περί κληρονομήσιμου των επίκτητων χαρακτηριστικών ηχεί αφελής, αρκετές θεωρίες που τον 19ο αιώνα ασπαζόντουσαν την ιδεολογία της προόδου, κληρονομιά του Διαφωτισμού, βρέθηκαν σε εννοιολογική και πρακτική δυσκολία να ενσωματώσουν τις ιδέες του δαρβινικού εξελικτισμού. Τούτο ίσχυσε για τον μαρξισμό, με παράδειγμα την τραγική περίπτωση Lysenko, τούτο ίσχυσε εν πολλοίς για τον Φρόντ και μερικούς μαθητές του και εν τέλει και για τον Piaget. Η διαλεκτική μεταξύ προόδου και μη κληρονομήσιμου των επίκτητων χαρακτηριστικών, στην ουσία παραπέμπει στην διαμάχη μεταξύ κληρονομικού και επίκτητου και εν τέλει στην επερώτηση σχέσεων φύσης και κοινωνίας.

*Εξέλιξη και γοητεία: μια ανθρωπολογική εκτίμηση σχετικά με την
σεξουαλική επιλογή*

Κώστας Γκούνης

Η καταγωγή του ανθρώπου και η επιλογή σε σχέση με το φύλο (1871), όπου αναπτύσσεται η θεωρία της σεξουαλικής (ή φυλετικής) επιλογής ήταν το αποτέλεσμα της προσπάθειας του Δαρβίνου να εξηγήσει ‘περιττά’ χαρακτηριστικά τα οποία δεν φαίνεται να προσφέρουν κάποιο προσαρμοστικό πλεονέκτημα – μάλλον το αντίθετο: τα λαμπερά χρώματα και καλλιτεχνικά σχήματα στις αρσενικές πεταλούδες, το πολύχρωμο φτέρωμα των αρσενικών παραδείσιων πτηνών ή την επιβλητική ουρά του αρσενικού παγονιού, καθώς και φαινόμενα όπως τις μαραθώνιες τελετουργίες επίδειξης των αγριόγαλων (sage grouse) της Βόρειας Αμερικής ή τις περίτεχνες αναδενδράδες των πτιλλονόρυγχων (bowerbird) της Αυστραλίας. Πέρα όμως από την εφαρμογή της στα άλλα είδη, η σεξουαλική επιλογή αφορά στην διαμόρφωση της ανθρώπινης ποικιλομορφίας, τόσο στο επίπεδο των φυσικών χαρακτηριστικών (φυλές), όσο και, κυρίως, στο επίπεδο του πολιτισμού –ο χορός, η μουσική, η γλώσσα, ο καλλωπισμός και η διακόσμηση του σώματος και κάθε μορφή επιτέλεσης που στόχο έχει να γοητεύσει είναι οι ανθρώπινες εκδηλώσεις της σεξουαλικής επιλογής. Με αφετηρία την έννοια της σεξουαλικής επιλογής, στόχος αυτής της εισήγησης είναι να σκιαγραφήσει έναν πολιτισμικό δαρβινισμό όπου, σε αντίθεση με κάθε μορφής κοινωνικό δαρβινισμό, καθοριστικός παράγοντας της ανθρώπινης διαδικασίας (εξέλιξης) δεν είναι η ανάγκη και η χρησιμότητα για την αναπαραγωγή των γονιδίων μας αλλά η ‘περιττή’ διακόσμηση που είναι ο πολιτισμός.

Ο Δαρβίνος και η λογοτεχνία

Γιώργος Νικολακάκης

Μια απόπειρα διερεύνησης των σχέσεων φύσης-κοινωνίας μέσα από τις αφηγηματικές κατασκευές του μυθιστορήματος του τέλους του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα. Υπάρχουν άραγε επιδράσεις της θεωρίας εξέλιξης στη λογοτεχνία;

Ανθρωπολογικές προϋποθέσεις των θεωριών κοινωνικής εξέλιξης.

Αντώνης Γεωργούλας

Τρία αλληλένδετα ερωτήματα συνόδευσαν την κατάρρευση της θρησκευτικής εννοημάτωσης του κόσμου, τα οποία τέθηκαν κατά τον 18^ο αιώνα και έκτοτε ζητούν επίμονα απαντήσεις. Το πρώτο ανθρωπολογικό, το δεύτερο ιστορικό και το τρίτο επιστημολογικό.

Συνοπτικά, η αναλυτική αρχιτεκτονική του ανθρώπου (ένστικτα, συναισθήματα, ηθική και λογική) και του προσδιορισμού της δράσης του σε σχέση με αυτήν, συνοδευόμενη από την ιστορική εξήγηση της διαφορικής διαμόρφωσής τους, ψάχνουν τεκμηριωμένες απαντήσεις δια μέσου του συνδυασμού δύο κατηγοριών: της ταξινόμησης και της αιτιολόγησης.

Οι θεωρίες κοινωνικής εξέλιξης που διατυπώνονται στον ύστερο 19^ο και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα είναι μετασχηματιστικές θεωρίες. Ωστόσο, διαφοροποιούνται μεταξύ τους από τον τρόπο που συνδέουν τις διαδικασίες μετασχηματισμού με τα ανθρωπολογικά στοιχεία και κυρίως με τη γνώση και την ηθική που παραπέμπουν στην πρόγνωση και την πρόνοια, αντίστοιχα.

Το παραπάνω πρίσμα μας επιτρέπει να συγκρίνουμε την ανθρωπολογική θεωρία του Δαρβίνου τόσο με την ιεραρχική ταξινόμηση της εξέλιξης του Σπένσερ όσο και τις θεωρίες κοινωνικής και πολιτιστικής εξέλιξης των Ντυρκάιμ και Βέμπερ, αντίστοιχα. Μας επιτρέπει επίσης να συνδέσουμε τις παραπάνω θεωρίες με ό,τι προηγείται και έπεται αυτών.

Ο Francis Galton και η εισαγωγή του δαρβινισμού στην Ψυχολογία

Μανόλης Δαφέρμος

Στην εισήγηση επιχειρείται η διερεύνηση των επιστημονικών σχέσεων μεταξύ του Charles Darwin και του εξάδελφού του, Francis Galton. Ο Francis Galton ήταν ένας από τους πρώτους διανοητές που επιχείρησαν την εφαρμογή της δαρβινικής θεωρίας στην Ψυχολογία. Η έμφαση στη μελέτη των ατομικών διαφορών και η χρησιμοποίηση στατιστικών μεθόδων για την έρευνά τους, η προβολή της σημασίας της κληρονομικότητας και η διχοτομία φύσης – ανατροφής αποτελούν ορισμένες από τις ιδέες του Francis Galton, που προϋδέασαν την μετέπειτα ανάπτυξη σημαντικών ρευμάτων της σύγχρονης Ψυχολογίας. Η κριτική ανάλυση του τρόπου ερμηνείας και εφαρμογής του δαρβινισμού στην Ψυχολογία στα τέλη του 19^{ου} αιώνα παρέχει τη δυνατότητα βαθύτερης κατανόησης της ιστορικής πορείας διαμόρφωσης της σύγχρονης Ψυχολογίας.

Εξελικτικές θεωρίες συναισθημάτων

Παντελεήμων Εκκεκάκης

Με το έργο του *"Η έκφραση των Συναισθημάτων στον Άνθρωπο και τα Ζώα"* το 1872, ο Charles Darwin έθεσε τα θεμέλια των σύγχρονων εξελικτικών θεωριών των συναισθημάτων. Σύμφωνα με σύγχρονους θεωρητικούς, όπως ο Randolph Nesse (1991) και οι Tooby και Cosmides (1990), τα συναισθήματα μπορούν να οριστούν ως προσαρμογές που εξελίχθηκαν μέσα από τη διαδικασία της φυσικής επιλογής για να παρέχουν λύσεις σε συχνά επαναλαμβανόμενα προβλήματα προσαρμογής κατά την περίοδο της εξέλιξης (το λεγόμενο Περιβάλλον Εξελικτικής Προσαρμογής). Εκτός των βασικών αυτών ιδεών, η παρουσίαση θα καλύψει και ορισμένα από τα καίρια ζητήματα που απασχολούν σήμερα αυτό τον ερευνητικό χώρο, όπως η κριτική του Jerry Fodor στην ιδέα ότι ο ανθρώπινος νους αποτελεί ένα πελώριο σύνολο ειδικά εξελιγμένων γνωστικών μηχανισμών χωρίς ικανότητα γενικής επεξεργασίας ("massive modularity thesis") και η κριτική του Jaak Panksepp στην περιγραφή του εγκεφάλου με καθαρά υπολογιστικούς όρους.

Από το μοίρασμα των γονιδίων στο μοίρασμα του νοήματος

Γιάννης Κουγιουμουτζάκης

Στην εισήγηση θα κατατεθούν προς συζήτηση συγκεκριμένοι λόγοι για την ισχύ και αποσπασματική επίδραση του Δαρβινισμού και του Νέο-Δαρβινισμού στην Αναπτυξιακή Ψυχολογία. Ως προς την ερμηνεία της ανθρώπινης ανάπτυξης, πάνω από 100 χρόνια οι αναπτυξιακοί ψυχολόγοι δεν ενδίδουν στη μονόπλευρη, άκρως νατιβιστική, αναγωγιστική, τυχαία, βιολογική αιτιοκρατία του νεο-Δαρβινισμού. Στην αυγή του 21^{ου} αιώνα οι ενδο-Δαρβινικές διαμάχες – π.χ. ότι «όχι μόνο οι γενετικές αλλαγές επηρεάζουν τις επιγενετικές παραλλαγές, αλλά και οι επιγενετικές παραλλαγές επηρεάζουν τις αλληλουχίες του DNA» - και η πρόοδος στις Νευροεπιστήμες, στη Βρεφική Ψυχολογία, στη Συγκριτική Ψυχολογία, στην Παλαιοανθρωπολογία και σε πολλές άλλες πειθαρχίες, χωρίς να απαξιώνουν την *ανυπολόγιστη* προσφορά του Δαρβίνου, δείχνουν άλλες, πιο σύνθετες και πιο ενδιαφέρουσες οδούς μελέτης και κατανόησης της *εξέλιξης* του είδους και της *ανάπτυξης* κάθε ανθρώπου – οδούς πλήρεις συν-δημιουργημένου, διυποκειμενικού νοήματος, έστω και αν το νόημα και το *μοίρασμά του* δεν έχει νόημα στην επιστήμη (και στη ζωή);, σύμφωνα με ορισμένους, κατά τα άλλα συμπαθείς, νεοδαρβινιστές...

Γλωσσική αλλαγή και η θεωρία της εξέλιξης

Γεώργιος Κ. Γιαννάκης

Ο 19ος αιώνας έχει χαρακτηριστεί, δικαιολογημένα, ως ο αιώνας των επιστημών, καθώς θεμελιώθηκαν πολλές από τις γνωστές σήμερα επιστήμες, μεταξύ των οποίων και η γλωσσολογία. Πολλές φορές μάλιστα υπήρξε μια συνέργεια ανάμεσα σε διαφορετικούς επιστημονικούς κλάδους, σε θεωρητικό-μεθοδολογικό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο μεταγλώσσας. Σε αυτό το πλαίσιο, η θεωρία της εξέλιξης είχε σημαντικές επιπτώσεις στον τρόπο με τον οποίο οι γλωσσολόγοι αντιμετώπιζαν το ζήτημα της γλωσσικής εξέλιξης και γλωσσικής αλλαγής. Οι προτάσεις τόσο του Δαρβίνου για την εξέλιξη των ειδών του ζωικού βασιλείου όσο και παλαιότερα του Λινναίου για την ταξινόμηση των βοτανολογικών ειδών εφοδίασαν τον αναδυόμενο επιστημονικό κλάδο της ιστορικής και συγκριτικής γλωσσολογίας με μια καινούργια μεθοδολογία και μεταγλώσσα. Στη μελέτη της γλώσσας αυτή η επίδραση αντανακλάται παραστατικά στην προσπάθεια του August Schleicher να αποδώσει με εξελικτικούς όρους και με τη σύμβαση του γενεαλογικού δέντρου την ιστορική εξέλιξη και διαφοροποίηση των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών από τον μητρικό πρωτογλωσσικό κορμό της πρωτοϊνδοευρωπαϊκής, αλλά και σε μια σειρά τεχνικών όρων που χρησιμοποιήθηκαν προκειμένου να περιγραφεί η δομή της γλώσσας, π.χ. μορφή, μορφολογία, μητρικές/θυγατρικές γλώσσες κ.ά. Η ανακοίνωση θα επικεντρωθεί στην (αλληλ)επίδραση που ασκήθηκε κυρίως από τη θεωρία της εξέλιξης στον τρόπο που προσεγγίστηκε το θέμα της γλωσσικής διαφοροποίησης και της γλωσσικής αλλαγής κυρίως κατά τον 19ο αιώνα αλλά και αργότερα, ενώ θα γίνει μια σύντομη αναφορά σε νεότερες προσπάθειες (π.χ. Cavalli-Sforza κ.ά.) να ενισχυθούν οι ταξινομικές μελέτες των γλωσσών με ανάλυση γονιδιακού υλικού.

Το ‘μη-επικοινωνιακό’ σύστημα της ανθρώπινης γλώσσας

Ιάνθη Μαρία Τσιμπλή

Η συζήτηση για την εξέλιξη της γλώσσας στο ανθρώπινο είδος αφορά τη λειτουργία της, την εξέλιξη της πολυπλοκότητάς της. Ο ορισμός αλλά, για πολλούς, και η εξήγηση της ύπαρξης της γλώσσας στον ανθρώπινο νου ως αποτέλεσμα φυσικής εξέλιξης αφορά τη βιολογική προσαρμογή της γλωσσικής ικανότητας για την ικανοποίηση των επικοινωνιακών αναγκών του ανθρώπου. Με αυτό το σκεπτικό η προσαρμογή αλλά και η χρησιμότητα της γλώσσας ταυτίζονται με την έννοια της ‘επικοινωνίας’. Αντίθετα, για άλλους (π.χ. βιολόγους όπως οι Lurìa 1974, Jacob 1982), οι επικοινωνιακές πιέσεις δεν επαρκούν ως εξήγηση της ανάπτυξης αφηρημένης ή παραγωγικής σκέψης μέσω της γλώσσας. Εξάλλου, δεν εξηγούν την ιδιότητα της γλώσσας να επιτρέπει μη πεπερασμένους συνδυασμούς συμβόλων ούτε τη δημιουργία νοητικών πραγματικών ή πιθανών κόσμων.

Υποστηρίζεται η διάκριση ανάμεσα σε ένα αυτόνομο υπολογιστικό γνωστικό σύστημα με ιδιότητες που χαρακτηρίζουν αποκλειστικά και μόνο τη γλώσσα και σε ένα ‘κεντρικό’, γνωστικό σύστημα με ιδιότητες που χαρακτηρίζουν τόσο τη γλώσσα όσο και άλλες γνωστικές λειτουργίες του ανθρώπου (καθώς και άλλων ειδών του ζωικού βασιλείου). Η διάκριση αυτή επιτρέπει να αντιμετωπιστούν ξεχωριστά τα ερωτήματα της βιολογικής προσαρμογής, εξέλιξης και χρήσης της ανθρώπινης γλώσσας στο επίπεδο της επικοινωνίας από τα ζητήματα της φύσης του μηχανισμού ο οποίος υπηρετεί αυτή τη λειτουργία (Hauser, Chomsky & Fitch 2002).

Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΙΜΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Βίνα Τσακάλη

Η *Υπόθεση της Κρίσιμης Περιόδου* (Penfield & Roberts 1959, Lenneberg 1967) υποστηρίζει ότι τα πρώτα χρόνια της ανάπτυξης είναι καθοριστικά για την γλωσσική κατάκτηση από το παιδί, εφόσον παρέχεται σε αυτό γλωσσικό ερέθισμα. Η έλλειψη γλωσσικού ερεθίσματος μέσα σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα οδηγεί σε ατελή γλωσσική ανάπτυξη, ιδιαιτέρως όσον αφορά στα γραμματικά συστήματα της γλώσσας (συντακτικές δομές). Σύμφωνα με την υπόθεση, η ανάπτυξη της γλώσσας μετά από αυτή την περίοδο ακολουθεί διαφορετικούς μηχανισμούς και επιτυγχάνεται μερικώς, γεγονός που επιβεβαιώνει ότι η γλωσσική κατάκτηση είναι βιολογικά (προ)καθορισμένη.

Επιχειρήματα για την ύπαρξη της κρίσιμης περιόδου προέρχονται από περιπτώσεις ανθρώπων με εγκεφαλική βλάβη πριν την εφηβεία, από παιδιά με σύνδρομο Down, καθώς και από παιδιά απομονωμένα από τη γλωσσική κοινότητα (Lenneberg 1967, Curtiss 1977 μεταξύ άλλων). Παρά τους περιορισμούς που επιβάλλουν οι συγκεκριμένες αυτές περιπτώσεις, το είδος και η συστηματικότητα των γλωσσικών προβλημάτων τα οποία παρουσιάζουν, υποστηρίζουν την ύπαρξη ενός αυτόνομου γνωστικού συστήματος που αφορά τις γραμματικές-συντακτικές σχέσεις της γλώσσας και σχετίζεται με τα άλλα γνωστικά συστήματα που αφορούν στην ανάπτυξη του εγκεφάλου.

Εκτός από τις περιπτώσεις που αφορούν την κατάκτηση της μητρικής, τα τελευταία χρόνια το ενδιαφέρον έχει στραφεί και στο ερώτημα του κατά πόσο η κρίσιμη περίοδος επηρεάζει την κατάκτηση της δεύτερης γλώσσας, κατά πόσο δηλαδή μπορούμε να υποστηρίξουμε την ύπαρξη μιας καθοριστικής χρονικής περιόδου σε περιπτώσεις όπου η γλώσσα ως όργανο έχει αναπτυχθεί (Scovel 1981,

Coppieters 1987, Johnson and Newport 1989, Bialystok & Hakuta 1994, White & Genesee 1996, μεταξύ άλλων). Η γενική παρατήρηση είναι ότι σχεδόν ποτέ η 'εκμάθηση' της δεύτερης γλώσσας από άτομα που έχουν περάσει το χρονικό όριο της κρίσιμης περιόδου δεν συναντά το επίπεδο του φυσικού ομιλητή. Παρά την ταχύτερη πορεία των ενηλίκων σε σύγκριση με αυτή των παιδιών κατά τα αρχικά στάδια της εκμάθησης μια δεύτερης γλώσσας, οι ενήλικες μαθητές δεν καταφέρνουν να επιδείξουν γλωσσική άνεση σε κρίσεις γραμματικότητας. Οι παρατηρήσεις αυτές θέτουν μια νέα βάση για την συζήτηση του βιολογικού χαρακτήρα της γλώσσας: θεωρώντας τη διάκριση ανάμεσα σε φυσικό και μη-φυσικό ομιλητή ως ένα ασφαλές κριτήριο για την κατάκτηση της γλώσσας, τα δεδομένα από την κατάκτηση δεύτερης γλώσσας μπορούν να ρίξουν φως στους γλωσσικούς εκείνους μηχανισμούς που σχετίζονται με την εκμάθηση και σε εκείνους που λειτουργούν αυτόνομα, υπόκεινται σε μια κρίσιμη περίοδο και σχετίζονται με το βιολογικό χαρακτήρα της γλώσσας.

ΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΑΤΟΥΡΑΛΙΣΜΟΥ: Η ΒΙΟΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΝΟΗΜΑ

Αλέξης Καλοκαιρινός

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, κλάδοι και ρεύματα της γλωσσολογίας ενημερώνονται από τη βιολογία και συζητούν μαζί της, στο πλαίσιο των γνωσιακών επιστημών (cognitive sciences). Στις συζητήσεις αυτές είναι χρήσιμο η ενημέρωση από τη βιολογική έρευνα να διακρίνεται από το δανεισμό νεοδαρβινικών μοντέλων από τη λεγόμενη κοινωνιοβιολογία (sociobiology), ακόμα κι αν ο ισομορφισμός ανάμεσα σε γονίδια (genes) και ‘μιμίδια’ (memes) συνιστά μια από τις αναπόφευκτες αναγωγιστικές (reductionist) στρατηγικές του επιστημονικού και φιλοσοφικού μονισμού (monism).

Οι νεοδαρβινικές προσεγγίσεις της γλώσσας φαίνονται αρκετά παραγωγικές. Αλλά το ζήτημα, στο μέτρο που αφορά την νατουραλιστική αναγωγή,¹ περιπλέκεται εφόσον γίνει δεκτό ότι το νόημα δεν εμπεριέχεται εξολοκλήρου στη γλώσσα. Ασφαλώς, οι έννοιες καθώς και οι πεποιθήσεις, ακόμα κι αν αποσυνδεθούν από τη γλώσσα, μπορεί να τύχουν νεοδαρβινικών (‘μιμιδιακών’ ή ‘μεταναπαραστατικών’) προσεγγίσεων. Όμως το ζήτημα που θα μας απασχολήσει δεν αφορά τις μεμονωμένες έννοιες αλλά το συνολικό νόημα, που υπερβαίνει το σχηματισμό επί μέρους πεποιθήσεων και συμμετέχει στην κοινωνική θέσμιση.

Ως αφετηρία θα λάβουμε τη νατουραλιστική φιλοσοφία της γλώσσας της Ruth Garrett Millikan και, ζυγίζοντάς την με τη συνεισφορά του H.P. Grice για το εμπρόθετο νόημα, θα προσπαθήσουμε να σταθμίσουμε την εμβέλειά της απέναντι στα φιλοσοφικά παρελκόμενα της έννοιας της δέσμευσης (commitment), που εισάγει ως κεντρική για τον ορισμό της γλώσσας ο, κατά τα λοιπά νατουραλιστής, John Searle.

¹ Προφανώς, στη ιστορία της φιλοσοφίας, η επιθυμία του μονισμού δεν οδήγησε μονόδρομο στον νατουραλισμό. Αλλά και στις κυρίαρχες σημερινές τάσεις η έννοια του νατουραλισμού δεν είναι αυτονόητη (τουλάχιστον για τον Chomsky).

Εξέλιξη και Ανάπτυξη στον Φρόντ

Ελένη Τζαβάρα

Μείζον θεωρητικό πρόβλημα ανακύπτει από τη μετάφραση του γερμανικού όρου *Entwicklung*, τον οποίο συναντάμε με μεγάλη συχνότητα στο φροϋδικό corpus. Σημαίνει, ανάπτυξη-εξέλιξη. Η συνύπαρξη της γενετικής προοπτικής –περιγραφή των σταδίων της ανάπτυξης- με την εξελικτική-φυλογενετική, με υπόρρητη αναφορά στη δαρβινική θεωρία, απαιτεί από το μεταφραστή μεγάλη σύνεση, καθώς και η υπερίσχυση του όρου εξέλιξη θα μας εμφάνιζε ένα Φρόντ άκρως δαρβινιστή, ενώ ουσιαστικά, και ιδιαίτερα μετά από το 1920 με την εισαγωγή της ορμής θανάτου, απέχει πολύ από μια τέτοια προσχώρηση.

*Η Ψυχανάλυση ως αυθεντικό κεφάλαιο του μεταδαρβινισμού και
ταυτόχρονα πράξη ρήξης με αυτόν*

Μανώλης Κωνσταντόπουλος

Μέσα από το κείμενο μας θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε σε τι η ψυχανάλυση εγγράφεται ως αυθεντικό κεφάλαιο του μεταδαρβινισμού και σε τι εγγράφει μια αυτόνομη ρήξη με αυτόν. Θα μελετήσουμε το πώς, αντίθετα με το γεγονός της μη συστηματοποίησης του τρόπου χρήσης της εξελικτικής θεωρίας, ο Φρόυντ διακατέχεται από έναν κάποιο δεσμό με τον Δαρβίνο που τοποθετεί έντεχνα τη δέσμευση της ψυχανάλυσης στο πλευρό της εξελικτικής επανάστασης, όχι όμως ως ντετερμινιστικής θεωρίας αλλά ως ανθρωπολογικής επανάστασης. Έτσι, για τον Φρόυντ το εξελικτικό μοντέλο αποτελεί ένα θεωρητικό αντικείμενο που ωθεί σε μία πράξη ρήξης μέσα στην ίδια την εξέλιξη. Με τον ίδιο τρόπο, ο φόνος του πατέρα του φροϋδικού μύθου του Τοτέμ και Ταμπού εμφανίζεται σαν μια παράδοση συμβολική αιτιότητα από την πλευρά της εξελικτικής θεωρίας.

***Φρόντ και Δαρβίνος : το αίνιγμα των καταβολών του ανθρώπου,
από την φύση στον πολιτισμό***

Μαρίνα Κουσουρή

Όπως βεβαιώνει ο ίδιος ο Φρόντ στην αυτοβιογραφία του, τα υπεράσματα του Δαρβίνου τον ενδιέφεραν παρα πολύ γιατί υπόσχονταν μια καλύτερη κατανόηση του κόσμου. Το έργο του Φρόντ *τοτέμ και ταμπού* αναδεικνύει την επιρροή του Δαρβίνου, ως την πλέον σημαντική που παραπέμπει στο κατέξοχην ανθρωπολογικό αίνιγμα, το πέρασμα από την φύση στον πολιτισμό. Θα δούμε ότι η προσπάθεια του Φρόντ να απαντήσει σε αυτό το ερώτημα παίρνοντας υπ' όψη την υπόθεση του ασυνειδήτου, καθορίζει την ψυχανάλυση σαν κοινωνική επιστήμη. Αλλά τελικά ο Φρόντ συμφωνεί με τον Δαρβίνο ή ο Φρόντ τοποθετείται ενάντια στον Δαρβίνο; Ερώτημα που θα θέσουμε μέσα από την ενόρμηση θανάτου στον Φρόντ και την προοπτική της ιστορικότητας στην δεύτερη τοπική προοπτική που θέτει την αντιπαράθεση της φύσης με τον πολιτισμό μέσα από την έννοια του τραγικού.

Μεταναστευτική εργασία και το πρόταγμα της εξέλιξης-προόδου

Ψημμένος Ιορδάνης

Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα η άτυπη απασχόληση, οι χαμηλού κύρους εργασίες και οι ευέλικτες υπηρεσίες που προσφέρονται ανάλογα των αναγκών εφήμερων πελατών, χαρακτηρίζουν ένα αρκετά μεγάλο μέρος της αγοράς εργασίας. Το πρόβλημα που απασχολεί την Κοινωνιολογία και ειδικότερα την Κοινωνιολογία της Εργασίας είναι το αν και πόσο οι παραπάνω πλευρές της εργασίας συμβάλλουν στην εξέλιξη και πρόοδο των ανθρώπων και κατ' επέκταση των κοινωνιών που ζούνε.

Στο παρελθόν οι περισσότερες προσεγγίσεις διάκρισης της καλής από την κακή εργασία στηρίζονταν σε θέματα που αφορούσαν ανάμεσα σε άλλα την αυτονομία έργου και έκφρασης, την εξειδίκευση και τις δεξιότητες, τη συμβολή στην κοινωνία και τις οικονομικές απολαβές. Σήμερα ιδίως με την ανάπτυξη του *τριτογενή τομέα* και ειδικότερα των υπηρεσιών που στηρίζονται στην *έκφραση συναισθημάτων* (Hochschild, 1985) διαμορφώνονται νέα ερωτήματα για τα κριτήρια διάκρισης και πώς νέα επαγγέλματα προσφέρουν στην εξέλιξη και πρόοδο των ανθρώπων. Μέσα από την *εξέταση* της εργασίας των μεταναστών/τριών διεθνώς και στην Ελλάδα, η εισήγηση επικεντρώνει το ενδιαφέρον της (α) στις συνθήκες εργασίας και πώς ο έλεγχος της εργασίας επιτυγχάνεται, (β) τί σηματοδοτεί αυτός ο έλεγχος για τις προσδοκίες των εργαζομένων.

Ιατρικό vs Κοινωνικό μοντέλο των παρεκκλίσεων/διαταραχών στο χώρο της Κλινικής Ψυχολογίας και της Ενταξιακής Εκπαίδευσης.

Ηλίας Κουρκούτας

Οι συνεχείς αναδιαμορφώσεις των ταξινομητικών συστημάτων στο πλαίσιο της ψυχικής υγείας και των παρεκκλίσεων στην εκπαίδευση, θεωρητικά, αντανακλούν αποκλειστικά τις επιστημονικές εξελίξεις, αλλά, σε μεγάλο βαθμό, αυτές επηρεάζονται και από τα ερευνητικά μοντέλα που υιοθετούνται, υποδηλώνοντας μία συγκεκριμένη κατεύθυνση στο χώρο της έρευνας και συνεπώς μία συγκεκριμένη αντίληψη της πραγματικότητας, αλλά και από ιδεολογικές και κοινωνικές ορίζουσες. Παράλληλα, η εξέλιξη των νευροεπιστημών έδωσε μεγάλη ώθηση σε αναγωγικά μοντέλα ερμηνείας των παιδικών παρεκκλίσεων, που στην πλειονότητα ακυρώνουν κάθε εξωγενή επιρροή και θεωρούν τις παρεκκλίσεις ως απόρροια ατομικών ενδογενών νευροψυχολογικών δυσλειτουργιών. Από την άλλη, νέες προσεγγίσεις που έρχονται ως ένα βαθμό σε ρήξη με τα παραδοσιακά στατικά ψυχιατρικά μοντέλα εμφανίζονται, υιοθετώντας και προάγοντας μία ευρύτερη οικολογική και μία αλληλεπιδραστική οπτική στο χώρο των παιδικών παρεκκλίσεων. Συγχρόνως, στο χώρο της εκπαίδευσης το μοντέλο της αναπηρίας ως ατομική υστέρηση άρχισε να αμφισβητείται και υιοθετούνται πλέον νέα μοντέλα ταξινόμησης που επίσης λαμβάνουν υπόψη την έννοια του πλαισίου και της αλληλεπιδραστικής και εξελικτικής διάστασης. Στην παρούσα εργασία θα συζητηθούν οι επιδράσεις αυτών των νέων μοντέλων στο χώρο της κλινικής ψυχολογίας και της ενταξιακής εκπαίδευσης (ειδικής αγωγής), καθώς και οι νέοι ρόλοι του ειδικού και του εκπαιδευτικού.

Κοινωνικός (νεο)δαρβινισμός και εκπαίδευση: Το επιστημολογικό υπόβαθρο των πρακτικών ταξινόμησης

Θανάσης Αλεξίου

Όλο και πιο συχνά τα τελευταία χρόνια επιδιώκεται να εξηγηθούν τα κοινωνικά φαινόμενα με βάση τη θεωρία της φυσικής επιλογής του Δαρβίνου. Εντούτοις η «επιβίωση του ικανότερου» που συνδέει τον κοινωνικό δαρβινισμό με τον οικονομικό και πολιτικό φιλελευθερισμό (Laissez faire), (H.Spencer), επανέρχεται τα τελευταία χρόνια κυρίως στην εκδοχή της κοινωνιοβιολογίας (νεοδαρβινισμός) ως επιστημολογικό παράδειγμα ανάγνωσης των κοινωνικών πραγμάτων. Μάλιστα στη νεοδαρβινιστική θεώρηση όπου οι άνθρωποι ταξινομούνται κατά παρόμοιο τρόπο με τα ζώα, οι οικονομικές και κοινωνικές δομές εμφανίζονται ανάλογες της οργάνωσης άλλων εμβίων όντων. Σε μεγάλο βαθμό η μετατόπιση προς τη βιολογία οφείλεται στην αποδόμηση του κράτους πρόνοιας, αλλά και στον αισθητικισμό, απόρροια περισσότερο της αποδομιστικής, μεταμοντέρνας προσέγγισης της πραγματικότητας.

Εφόσον οι άνθρωποι γεννιούνται άνισοι και με διαφορετικές έμφυτες (γενετικές) ικανότητες η ζωή είναι ένας αμείλικτος «αγώνας για επιβίωση», οι κοινωνικές διαφορές, οι διαφορετικές επιδόσεις στο σχολείο, οι παραβατικές συμπεριφορές κ.λπ. θα αναζητηθούν στη βιολογία και στα γονίδια. Συνεπώς οποιαδήποτε παρέμβαση στην εκπαιδευτική διαδικασία (αντισταθμιστικά προγράμματα, ενισχυτική διδασκαλία κ.ο.κ.) που αποσκοπεί στην άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων, στις οποίες άνισα εκτίθενται τα άτομα, απορρίπτεται, επειδή έρχεται σ' αντίθεση με τη φυσική εξέλιξη των ανθρώπων και των πραγμάτων. Στο συγκεκριμένο αυτό το σχολείο οφείλει να προετοιμάσει τους ευφύστερους για την κοινωνική ανέλιξη, προσφέροντας το βιογενετικό και «διανοητικό» δυναμικό για τη συγκρότηση της κοινωνικής ελίτ.

Η ανακοίνωση αυτή αποσκοπεί στην κριτική εξέταση (νεο)δαρβινιστικών προσεγγίσεων για την κοινωνία και την εκπαίδευση με πρόθεση να καταδειχτεί ότι η βιολογικοποίηση των κοινωνικών φαινομένων που θέτει σε παρένθεση το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον, αποκοινωνικοποιεί και αποπολιτικοποιεί πλήρως τον κοινωνικό δεσμό.